

The Reflections of Developing London Turkish Ethnic Economy on Social Life

Tuncay Bilecen, Kocaeli Üniversitesi, TR
tuncay.bilecen@kocaeli.edu.tr

Abstract

Regular immigration from Turkey to abroad destinations, started with the bilateral agreements, which began in early 1960s according to the rising demand of labor in Europe. Even though the bilateral agreements signed with the United Kingdom in 1961, at the very first years of the agreement, regular immigration from Turkey remained low.

Cypriot and Turkish immigration continued through out the 1970s, and later on with the military intervention on 1971, with the Maras incident in 1978 and with the military coup on 1980 it turned out to be more triggered with political incidents.

The majority of irregular immigrants, who immigrated at the very beginning years of 1990s, were mostly Kurdish and Alevi. They settled in north and east London where used to be the textile industry. Following the weakening of London's Textile industry, immigrants started to follow different stream of business as opening up off licenses, cafe shops and Doner Kepab Houses.

The ethnic economy that established by Turkish community is based on small-scale family businesses. In these businesses the labor supply is based on family members, relatives or fellow countrymen. The owner of the business is working as hard and as long as his other colleagues. Discrimination and lack of information regarding to the local culture is pushing the immigrants to organize them selves in forms of family businesses. On the other hand, expansion of ethnic economy by the second generation was possible with their competent language skills and well understanding of UK regulations.

In this study, will examine the reflections of developing Turkish Ethnic economy in their social and cultural life, and the influence of ethnicity and sectarianism on the ethnic economy itself.

Londra'da Gelişen Türkiyeli Etnik Ekonominin Sosyal Hayata Yansımaları

Öz

Türkiye'den yurtdışına düzenli göçler, Avrupa'da işgücüne duyulan talep doğrultusunda 1960'lı yılların başında bu ülkelerle yapılan ikili anlaşmalar neticesinde başlamıştır. Birleşik Krallık ile 1961'de ikili anlaşma imzalanmış olmasına rağmen Türkiye'den bu ülkeye düzenli göçler anlaşmanın ilk yıllarında son derece sınırlı kalmıştır.

Britanya'ya Kıbrıslı ve Türkiyeli göçmenlerin göçü 1970'li yıllar boyunca devam etmiş, 1971 askeri müdahalesi, 1978 Maraş olayları ve 1980 askeri darbesinden sonra göçmenlerin Birleşik Krallık'a politik sebeplerle göçü başlamıştır. 1990'lı yılların başından itibaren ise özellikle Kürt sığınmacıların akını ile göç, tepe noktasına ulaşmıştır.

1990'lı yılların başında düzensiz göç ile gelen çoğunluğu Kürt/ Alevi topluluklardan oluşan göçmenler o dönem tekstil sektörünün faaliyette olduğu Londra'nın kuzey ve doğu ilçelerine yerleşmişlerdir. Tekstil sektörünün Londra'dan çekilmesinin ardından göçmenlerin çoğunlukla off licence, cafe shop, döner kebab houses işlerine yöneldiklerini görüyoruz.

Londra'daki Türkiyeli topluluğun oluşturduğu etnik ekonomi küçük ölçekli aile işletmelerine dayanmaktadır. Bu işletmelerin emek kaynağı çoğunlukla aile, akraba ve hemşeri çevresinden seçilmekte ve işletme sahipleri ücretli çalışanlar kadar yoğun ve uzun süreli çalışmaktadır. Ayrımcılık ve yerel kültüre ilişkin bilgi eksikliği göçmenleri küçük aile işletmeleri olarak örgütlenmeye teşvik etmektedir. Öte yandan etnik ekonominin genişlemesinde ikinci kuşak, dil yeterliliği ve İngiliz sistemini yakından bilmesiyle kolaylaştırıcı bir rol oynamaktadır.

Bu çalışmada, Londra'da gelişen etnik ekonominin Türkiyelilerin sosyal ve kültürel yaşamına nasıl yansıdığı, göçmenlerin etnik ve mezhepsel kökenlerinin etnik ekonomiyi nasıl etkilediği irdelenecektir.

Giriş

Çeşitli ülkelerle yapılan ikili anlaşmalar neticesinde Türkiye'den yurtdışına düzenli işçi göçleri 1960'lı yıllarda başlamıştır. Bilindiği üzere Türkiyeli göçmen nüfusunun en yoğun bulunduğu ülke bu nüfusun yarısından fazlasının yaşadığı ülke olan Almanya'dır. Türkiye ile Birleşik Krallık 1961'de ikili anlaşma imzalanmış olmasına rağmen Türkiye'den bu ülkeye düzenli göçler son derece sınırlı kalmıştır. Bir ada ülkesi olan Britanya'ya Almanya, Hollanda, Fransa örneğinde olduğu kadar yoğun işçi göçü yaşanmamıştır. Esasen Birleşik Krallık'a ilk Türk göçü aralarındaki kolonyal bağ nedeniyle Kıbrıs adasından 1930'lu yıllarda duyulan işgücü ihtiyacını karşılamak amacıyla başlamış, 1960'lı yılların başında Kıbrıs'ta yaşanan karışıklıklar göçü adeta teşvik etmiştir. İleriki yıllarda ise iki coğrafya arasında oluşan göç kültürü nedeniyle Kıbrıs'tan Britanya'ya göçler devam etmiştir. Britanya'ya yerleşen Kıbrıslı Türkler tekstil, terzi, küçük girişimcilik gibi alanlarda çalışmaya başlamışlar (Küçükcan, 2006: 247; King vd., 2008: 426) daha sonra bu işler Ada'ya Türkiye'den göç edecek göçmenlerin oluşturacakları etnik ekonominin temel uğraş alanları haline gelmiştir.

Britanya'ya Türkiyeli göçünün genel karakterini düzensiz göçler oluşturmaktadır. Özellikle Türkiye'deki siyasi istikrarsızlık dönemlerinde; darbe, muhtıra, olağanüstü hal ve etnik ve mezhepsel baskılar/ çatışmalar nedeniyle ortaya çıkan hareketliliğin nihai uğrak noktalarından biri Britanya olmuştur. Bu çerçevede, 1971 askeri müdahalesi, 1978 Maraş olayları, 1980 askeri darbesi, 1990'lı yılların başında Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki fiili çatışma ortamı Britanya'ya göçün en belirgin sebepleri arasında yer almaktadır. Bunun yanında, iki ülke arasında kurulan göç koridoru ve oluşan göç kültürünün ardından Maraş, Sivas, Kayseri, Malatya, Adana, Tunceli gibi illerden aile birleşmeleri ve düzensiz göçlerle göçmen akını devam etmiştir.

Türkiyeli topluluk ve Kıbrıslı Türkler Britanya'daki nüfus sayımlarında "white others" grubu içerisinde en kalabalık grubu oluşturmaktadır (J.Aspinall, 2014: 228). 2011 sayımına göre Britanya'da Türkiye doğumlu 91.115 kişi yaşamaktadır ve ikinci kuşak bu istatistiğe dâhil değildir. Aynı nüfus sayımında, 101.633 kişi kendisini Türk, 19.057 Kıbrıslı Türk, 48.935 Kürt olarak ifade etmektedir (Dedeoğlu, 2014: 73). Sirkeci ve Açık'a göre (2015: 144) bu konudaki spekülasyonların aksine ikinci ve

üçüncü kuşak ve Kıbrıs Türkleri ile birlikte Britanya'daki Türkiyeli nüfusu 200-250 bin kişi civarındadır.

Londra'da yaşayan Türkiyeli göçmenler yoğun olarak Londra'nın kuzey ve doğu ilçelerinde yaşamaktadır. Bunun nedeni, göç ettikleri sırada tekstil sektörünün yoğun olarak bulunduğu yerlere yerleşmiş olmalarıdır. Londra'nın Hackney, Haringey, Enfield, Islington, Waltham Forest ve Lewisham ilçeleri Türkiyeli göçmenlerin en yoğun yaşadıkları ilçelerdir (Enneli, 2005: 4; Tanyas, 2012; Holgate vd, 2012: .601; King vd., 2008: 424).

Almanya'da başlayan ve zaman içerisinde tüm Avrupa'ya yayılan Türkiyeli göçmen topluluğun oluşturduğu etnik ekonomi bugün 150 bin girişimciye ulaşmış durumdadır. Bu rakamın 2025'te 200 bine ulaşması beklenmektedir. Britanya'da da ilk geldikleri yıllarda tekstil sektöründe çalışan Türkiyeli göçmenler zaman içerisinde bu sektörün Londra'yı terk etmesi üzerine burada biriktirdikleri sermaye ile kendi etnik ekonomilerini oluşturmuşlardır. Restoran, off licence (bakkal), cafe shop ve kebab sektörü Britanya'daki Türkiyeli göçmenlerin en yoğun olarak çalıştıkları alanlardır. Britanya'da 1975'te 200'den fazla olmayan restoran sayısı 2001'de 15 bine ulaşmış durumdadır. Sadece kebab sektörünün Britanya ekonomisine yıllık 2.2 milyar poundluk katkı yaptığı tahmin edilmektedir (Dedeoğlu, 2014: 53).

Bu makalede; Türkiyeli göçmenlerin Londra'da oluşturdukları etnik ekonominin temel özellikleri ve göçmenlerin sosyal yaşamlarına etkisi, topluluk içi ve topluluk dışı ayrımcılık deneyimi, kadınların ve ikinci kuşak göçmenlerin konumları, informal ilişkilerin, kayıt dışı çalışmanın ve sosyal bağlantıların etnik ekonominin genişlemesindeki etkileri tartışılacaktır.

Veri ve Yöntem:

Çalışmada nitel ve nicel yöntem birlikte kullanılmıştır. Nicel yöntemle ait veriler 15 Haziran- 15 Eylül 2013 tarihleri arasında Londra'da 213 göçmenle gerçekleştirilen anket çalışmasından elde edilmiştir. Bu çalışmanın sosyal ilişkiler başlığında yer alan soruların bazılarında verilen yanıtların derlenmesinden oluşmaktadır. Çalışmanın niteliksel kısmı ise 1 Eylül 2014 ve 1 Eylül 2015 tarihleri arasında Londra'da yapılan alan araştırması neticesinde 60 göçmenle gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış

mülakatların göçmenliğe dair ve sosyal ilişkiler başlığı altında sorulan sorulara verilen yanıtların derlenmesinden oluşmaktadır.¹

Yarı yapılandırılmış mülakat gerçekleştirilen altmış kişilik örneklem grubu basit rastgele yöntemle belirlenmiştir. Örneklemin belirlenmesinde sınıfsal, mezhepsel ve etnik konumun, yaşın, cinsiyetin tutarlı bir dağılım göstermesine özen gösterilmiştir. Bu bakımdan saha çalışması sırasında Türkiyeli göçmenlerin sosyalleştikleri ve çalıştıkları mekânlar (hemşehri dernekleri, toplum merkezleri, dini merkezler, kültür merkezleri², belediyeler, gazeteler, restoranlar, cafeler vs.) ziyaret edilmiş, buralarda yapılan gözlemler ve kurulan ilişkiler neticesinde örneklem oluşturulmuştur.

6 Aralık 2014 – 23 Nisan 2015 tarihleri arasında Londra'daki çeşitli mekânlarda gerçekleştirilen görüşmelerin her biri yarım saat ile bir saat yirmi dakika arasında sürmüştür. Kayıt cihazı ile kayıt altına alınan görüşmeler sırasında görüşülen kişilerin adı soyadı alınmamış, bunun yerine her bir görüşmeciye numara verilmiştir.

Görüşme soruları dört başlıkta toplanmıştır. Birinci kısımda görüşmecilere ilişkin demografik bilgilere ulaşmak hedeflenmiştir. İkinci kısımda göçmenin göç etme hikâyesine ilişkin sorulara yer verilmiş; bu bağlamda göç etme nedenine, tarihine, şekline, sosyal bağlantısı olup olmadığına, oturma durumuna ilişkin sorular yöneltilmiştir. Üçüncü kısımda ise göçmenlerin birbiriyle ve diğer topluluklarla kurdukları ilişkilere ilişkin sorular yer almıştır. Bu kısımda, sınıfsal, etnik ve mezhepsel faktörlerin göçmenlerin sosyal ilişkilerine nasıl yansıdığı belirlenmeye çalışılmıştır. Dördüncü ve son kısımda ise hem Türkiye hem de İngiltere siyasetine ilişkin olarak göçmenlerin siyasete ilgi ve takip düzeylerini anlamaya yönelik sorular

¹ Her iki çalışma da esasında göçmenlerin siyasal katılımlarını ölçmeye yönelik olup bu çalışmalara ilişkin değerlendirmeler kitap ve dergilerde makale olarak yayınlanmıştır. Tuncay Bilecen, Mustafa Saygın Araz, "Influence of Ethnic and Sectarian Origins On Political Choices of The Immigrants From Turkey in London", *Logic of Our Age: The Individual and Society in the Market's Grasp*, IJOPEC Publication London, pp.133-152; Tuncay Bilecen, Mustafa Saygın Araz, (2015), "Londra'da Yaşayan Türkiyeli Göçmenlerin Etnik ve Mezhepsel Aidiyetlerinin Siyasal Tutum ve Davranışlarına Etkisi", *Göç Dergisi* 2:2, Pp.189-207. Ancak göçmenlerin sosyal ilişkilerine ilişkin veriler ilk defa bu makalede kullanılmaktadır.

² Day-Mer (Turkish and Kurdish Community Center), Gik-Der (Göçmen İşçiler Kültür Derneği), Derman (for the well-being of Turkish and Kurdish Communities), Tohum Kültür Merkezi, İmece Women's Centre, Türk Eğitim Birliği, Kurdish Community Center, Halkevi, Emek Araştırmaları Vakfı, Güney Londra Kıbrıs Türk Derneği, Hackney Cypriot Association, Turkish Cypriot Community Association, Cypriot Women Project, Turkish Youth of London Pekünlüler Derneği, Dersimliler Derneği, Tilkililer Derneği, Elbistanlılar Derneği, Pazarcıklılar Derneği, Anadolu Kültür Merkezi, Süleymaniye Camii, Aziziye Camii, Mevlana Camii, Diyanet Camii, Cemevi, Enfield Belediyesi, Londra Olay Gazetesi, Londra Gazetesi.

yer almıştır. Bu çalışma ikinci ve üçüncü bölümde göçmenlere sorulan sorulardan oluşmaktadır.

Nitel ve nicel örneklem grubu birbirinden bağımsızdır. Özetle makalede, ifade edilen anket ve mülakatlardan elde edilen veriler ile ilgili literatüre dair güncel akademik çalışmaların bir araya getiren bir yöntem kullanılmıştır.

Katılımcılara İlişkin Sosyo- Demografik Bilgiler

Çalışmanın nicel boyutunda toplam 213 kişi ile görüşülmüştür. Ankete katılanların %34.3'ü kadın; %65.7'si ise erkektir. Etnik dağılım bakımından katılımcıların % 39.9'u Kürt, % 49.8'i ise Türk'tür, diğer başlığı altında yer alan % 10.3'ü ise her iki etnik kökene ait olanlar (mixed) ve diğer etnik gruplardan olanlar bulunmaktadır. Mezhepsel köken bakımından ise katılımcıların % 47.4'ü Sünni, % 44.6'sı Alevi, % 8'i ise diğer grubuna aittir.

Yaş dağılımlarına baktığımızda; katılımcıların %10.8'i 18-25, % 22.1'i 26-35, % 36.2'si ise 36-45, % 25.4'ü 46-55 yaş aralığında, % 5.6'sı ise 55 yaşın üzerindedir.

Eğitim durumuna göre değerlendirildiğinde ise ankete katılanların, %17.4'ü ilkokul, %11.7'si ortaokul, %36.2'si lise, %26.3'ü üniversite, %8,5'ü ise lisans üstü mezunudur.

Çalışmanın nicel boyutunda toplam 60 kişi ile görüşülmüştür. Ankete katılanların % 49.4'ü kadın; % 51.6'si ise erkektir. Katılımcıların % 33.3'ü Kıbrıs Türk'ü, % 35'i Kürt³, 33.3'ü Türk, % 3.3'ü ise diğer grubu içerisinde yer almaktadır. Mezhepsel köken bakımından ise katılımcıların % 36.6'sı Sünni, % 18.3'ü Alevi olup görüşmecilerin % 10 kendisini "Müslüman" olarak ifade etmektedir. Geri kalanları % 35'lik kesim ise ateist, teist, agnostik ve bu soruya cevap vermeyenlerden oluşmaktadır.

Yaş dağılımlarına baktığımızda; katılımcıların %5.8'i 18-25, % 18.3'ü 26-35, % 38.3'ü 36-45, % 23.3'ü 46-55 yaş aralığında, % 11.6'sı ise 55 yaşın üzerindedir.

Eğitim durumuna göre değerlendirildiğinde ise görüşmecilerin % 3, 3 hiç okula gitmemiş, % 16.6'sı ilkokul, % 6,6'sı ortaokul, % 31,6'sı lise, % 28.3'ü üniversite, % 11.6'sı lisans üstü mezunudur. Bir görüşmeciye ilişkin ise eğitim bilgisi bulunmamaktadır.

Etnik Ekonominin Temel Özellikleri

³ Bir görüşmeci kendisini Zaza, bir görüşmeci de Alevi olarak ifade etmiştir.

Türkiye'den Britanya'ya göçlerin en yoğun şekilde yaşandığı dönem olan 1990'lı yılların başında göçmenler tekstil sektörünün yoğun olduğu Kuzey ve Doğu Londra bölgelerine göç ederek bu sektörde çalışmaya başlamışlardır. Önceleri Musevilerin ardından Kıbrıslı Rumların ve Kıbrıslı Türklerin elinde olan sektör zaman içerisinde Türkiyeli göçmenlerin kontrolüne geçmiştir. Bu dönemde her birinde yaklaşık 30 işçinin çalıştığı, 1500-2000 civarında tekstil atölyesinin Türkiyeli toplumun en önemli istihdam kalemini oluşturduğu görülmektedir (Dedeoğlu, 2014: 123). 1980 ve 1990'lı yıllarda politik sığınmacı olarak Britanya'ya gelen Kürt/Alevi nüfus Haringey ve Hackney ilçelerinde önce tekstil sektöründe çalışmaya başlamıştır (Enneli, 2005: 5).

1990'lı yılların ikinci yarısından itibaren tekstil sektörünün Britanya'yı terk etmesinin ardından Türkiyeli topluluk elinde biriken sermaye ile restoran, off licence ve cafe shop işine yönelmiştir (Demir, 2012). Özellikle Haringey ve Hackney ilçelerinde birbiri ardına açılan, etnik ve ulusal mutfığa ilişkin ürünlerin servis edildiği restoranlar kısa sürede Londra'da yaşayan Türkiyeli topluluğun genel karakteristik özelliklerinden birisi haline gelmiştir (Karaosmanoğlu, 2013).

Türkiyeli topluluğun aile ölçekli küçük ticari işletmelerine yönelmesinin bir takım pratik sebepleri bulunmaktadır. Bunlardan biri özellikle birinci kuşak göçmenlerin dil yeterliliklerinin bulunmamasıdır. Dil yeterliliği göçmenlerin sosyal entegrasyonunda anahtar rol oynamaktadır (Alexander, 2007: 786). Göçmenlerin topluluk içi sosyal ve ekonomik ilişkiler içerisinde kapalı kalmasında dil yeterliliklerinin bulunmaması son derece etkili olmakta, dil bilmeyen göçmenler adeta etnik ekonomi içerisine hapsolmektedir.

Göçmenlerin etnik ekonomi içerisinde yer almalarının bir sebebi de genel olarak birinci kuşak göçmenlerin eğitim seviyelerinin düşük olmasıdır.

Tablo 1 Country of origin by ISCED educational classification, men and women (%)

Country of origin	ISCED educational classification								Total
	Pre-primary/ primary		Lower secondary		Upper secondary		Tertiary		
	Men	Women	Men	Women	Men	Women	Men	Women	
UK-born Whites	14.96	18.83	29.73	40.87	32.15	20.81	23.16	19.49	100
Old migrants	19.67	23.03	30.39	36.94	20.84	16.93	29.10	23.10	100
Irish	14.00	16.45	18.00	17.76	25.00	19.08	43.00	46.71	100
Old Commonwealth	3.32	4.13	58.99	61.73	13.29	7.45	24.40	26.69	100
New Commonwealth	15.70	21.28	50.19	50.91	12.43	10.35	21.68	17.46	100
EU15	7.84	8.03	54.06	55.03	13.39	11.16	24.71	25.77	100
EU10	21.21	14.03	56.15	68.11	11.76	6.95	10.87	10.91	100
Eastern Europe	15.20	11.39	61.07	64.32	10.67	8.38	13.07	15.91	100
Turkey	40.51	46.38	49.29	41.45	5.95	5.80	4.25	6.38	100
US	4.32	7.01	64.42	61.82	9.84	6.36	21.42	24.81	100
Middle East	21.80	15.79	52.18	50.81	8.31	13.97	17.71	19.43	100
Hong Kong, China & Japan	5.63	7.67	71.83	66.56	5.63	6.44	16.90	19.33	100
Other	21.35	24.81	53.71	52.79	8.96	8.18	15.97	14.22	100
All new migrants	15.21	17.32	53.28	54.30	11.45	9.48	20.07	18.90	100

(Demirava, 2011)

Britanya'daki diğer göçmen grubuyla karşılaştırıldığında Türkiyeli göçmenlerin en eğitimsiz göçmen grubunu oluşturduğu görülmektedir (Demirava, 2011: 644). Eğitim seviyelerinin düşük olması göçmenlerin etnik ekonomi dışında iş bulmalarını engelleyen faktörlerden biridir.

Göçmenlerin emek piyasalarında yer almalarının bir başka unsuru da mesleki vasıflarının bulunmasıdır. Mesleki becerisi bulunmayan göçmenler vasıfsız işlerde çalışmakta ve etnik ekonominin dışına çıkamamaktadır. Bu bakımdan diğer göçmenlerle karşılaştığımızda Britanya'da yaşayan Türkiyeli göçmenlerin en vasıfsız göçmen gruplarından biridir (Demirava, 2011: 648).

Tablo 2. Occupational attainment by country of origin, men and women (%)

(Demirava, 2011)	Occupational attainment								
	Managerial		Intermediate +		Self-employed		Unskilled occupations		Total
			Men	Women					
Country of origin	Men	Women	Men	Women	Men	Women	Men	Women	Total
UK-born Whites	24.45	21.70	34.03	33.14	16.62	7.11	24.90	38.05	100
Old migrants	26.17	23.92	27.10	31.65	24.41	11.77	22.32	32.67	100
Irish	37.50	45.16	16.67	26.88	20.83	6.45	25.00	21.51	100
Old Commonwealth	46.73	42.79	28.84	32.09	13.10	9.42	11.34	15.70	100
New Commonwealth	30.89	32.74	21.25	21.97	11.66	4.85	36.20	40.44	100
EU15	42.96	33.55	21.33	26.44	8.32	8.76	27.39	31.25	100
EU10	13.50	14.09	13.75	13.32	26.25	14.09	46.50	58.49	100
Eastern Europe	26.67	26.92	15.56	21.15	28.44	14.10	29.33	37.82	100
Turkey	9.52	32.14	12.70	16.67	24.87	4.76	52.91	46.43	100
US	54.73	44.85	29.28	29.41	10.59	12.75	5.41	12.99	100
Middle East	32.61	44.07	10.87	19.49	15.22	5.93	41.30	30.51	100
Hong Kong, China & Japan	56.49	33.33	31.82	43.01	3.25	6.45	8.44	17.20	100
Other	28.82	32.54	19.27	17.51	10.22	6.94	41.69	43.02	100
All new migrants	35.00	33.00	21.24	23.00	12.27	8.00	32.00	35.00	100

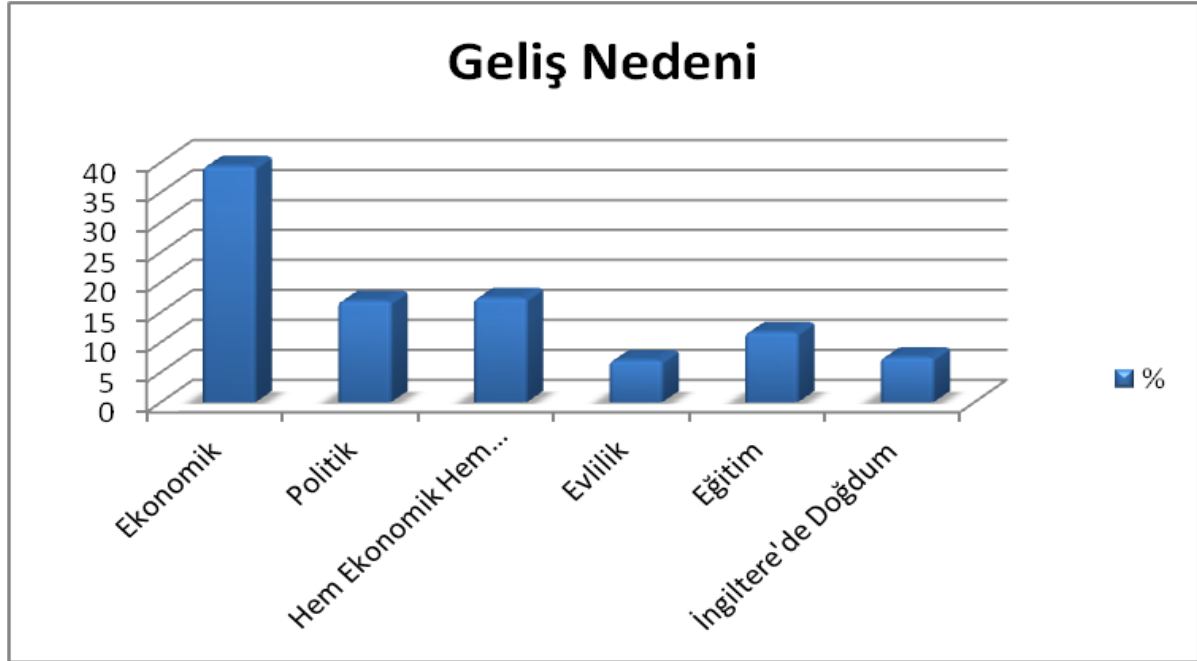
Göç kültürü yoluyla kurulan sosyal bağlantılar Türkiyeli topluluğun Londra'da oluşturduğu etnik ekonominin temel dinamiklerinden birini oluşturmaktadır. Göç kültürü, göç alan ile göç veren bölge arasında ortaya çıkan göç koridorunu ifade etmektedir. Bu koridor, sosyal bağlantılar; aile, arkadaş, sosyal çevrenin etkisiyle değişen göçmen alım politikalarına rağmen dinamik bir süreç içerisinde kendisini sürekli yenileyerek açık kalmaktadır. Böylece sosyal ağlar göç kararı almada, göç edilen yerin seçiminde açılan koridor nedeniyle bir göç zincirinin oluşmasında anahtar rol oynamaktadır (Zeyneloğlu, Sirkeci, 2015: 257; Dedeoğlu, 2014: 84). Bu çerçevede 60 görüşmecinin durumuna baktığımızda; 11 görüşmeci hariç hepsinin İngiltere'de bir sosyal bağlantılarının bulunduğunu görmekteyiz.

Aynı köylü olduğumuz için hep bir yol gösterici oldu. Her konuda maddi manevi yardımcı oluyorlar. **(Görüşmeci 4, 38 yaşında, erkek)**

Herkes buradaydı, kardeşim buradaydı onu yalnız bırakmamak için geldim. Kardeşimin desteği oldu maddi yönden. **(Görüşmeci 5, 35 yaşında, erkek)**

Kız kardeşim vardı burada. Evet, onun sayesinde zaten çevre edindim. **(Görüşmeci 17, 52 yaşında, kadın)**

Tabii, abim bize yardımcı oldu. Onun 1-2 yıllık bir geçmişi olduğu için tabii ki onun yönlendirdiği şekilde aileyi yerleştirdik. O zamanlar çok fazla Türkler yoktu. Abim dişında **(Görüşmeci 33, 61 yaşında, erkek)**

Tablo-3. İngiltereye Geliş Sebebi

213 kişilik örneklem grubunun İngiltere'ye geliş nedenine baktığımızda % 39.4 ile ekonomik sebeplerin başta geldiğini görmekteyiz. Bazı durumlarda kişiler politik baskılardan, çatışmalardan dolayı yönde etkilenmekte ve göç kararı alabilmektedir. Bu bağlamda, ankete katılanların % 17.4'ü "hem ekonomik hem politik" başlığını işaretlemiştir.

Etnik ekonominin gelişmesinde informal ilişkilerin önemli bir payı bulunmaktadır. Britanya'daki Türkiyelilere ait ticari işletmelerin daha çok küçük aile işletmelerine dayanması, eleman ihtiyacının çoğunlukla topluluk içinden karşılanması, akraba ve topluluk içi ilişkilerin ticari işletmeler üzerindeki etkisi informal ilişkileri geliştiren özellikler arasında yer almaktadır. Görüşmeci 18, ticari işletmeler için gerekli sermaye ihtiyacının nasıl karşılandığına ilişkin şu örneği vermektedir.

Onlar para kazanmak için düşün yapıyorlar. Burada diyelim köyü burada. Bin tane tanıdığı var. Gidiyor bin kişilik salon tutuyor. Davetiye bastırıyor. Giden en az 50 pound veriyor. Bin kişi 50 bin lira yapar, 40 bin lira masrafları düş. Ona 40 bin lira kalıyor. Herkes de böyle yapıyor yani. Düşünler böyle oluyor burada maalesef. Bu imece usulü gibi oluyor. O parayla araba alıyor, iş düzüyor. Ama o da yavaş yavaş hangi düğünden ne geldiyse onları geri ödüyor yavaş yavaş. (...) Adam alabildiği kadar gelen olsun diye kelle başı sayıyor. Elli liradan aşağı verisen ayıp, öyle bir de kültür oluşmuş vaziyette. Yemekli içkili oluyor. Herkes gidiyor. Yakın akrabalar daha çok veriyor. Benim yaptığım hesap minimumdan. Yakın akrabalar bin lira, iki bin lira veriyor, üç bin veriyor yani... Bu ciddi bir business burada. **(Görüşmeci 18, 49 yaşında, erkek)**

Etnik ekonomi içindeki emek ihtiyacının topluluk içinden karşılanmasının göçmenlerin uzun süreli, yoğun ve düşük ücretlerle çalıştırılması gibi bazı pratik sonuçları bulunmaktadır. Kendisi de restoran işinde uzun süre bulunan ve kaçak işçi çalıştırdığı için ceza alan Görüşmeci 27 bu durumu şu şekilde ifade etmektedir:

Bir İngilizin yanında çalışmanla ya da İngilizleşmiş bir Kıbrıslının yanında çalışmanla bir Türkün yanında çalışma koşulların çok farklı. Bir İngiliz istediğin bütün hakları sana veriyor. O sana sekiz saat çalış diyor. Ama bir Türk seni 24 saat çalıştırmak ister. Ve sana verdiği para da hiç. Diğer haklarını da alamıyorsun. **(Görüşmeci 27, 55 yaşında, erkek)**

Etnik ekonominin genişlemesi bir bakıma yeni göçmen akımına bağlıdır. Çünkü yeni göçmen akımı etnik ekonominin ihtiyaç duyduğu ucuz ve uysal işgücünün temini anlamına gelmektedir. Bu ticari işletmelerde aile bireyleri ücretsiz işgücünü; öğrenciler, Ankara Anlaşması yapanlar, kaçak çalışanlar ve yeni gelen göçmenler ise ucuz işgücünü oluşturmaktadır (Dedeoğlu, 2014, 64). Son yıllarda Türkiyelilerin işyerlerinde son gelen göçmen grubunu oluşturan Azerbaycan, Türkmenistan, Bulgaristan ve Romanya gibi ülkelerden göç eden göçmenlerin ağırlıklı olarak çalıştırılmaya başlandığı gözlenmektedir.

İşçi olarak çalışan emeğini alamıyor bir kere, hiçbir şekilde emeğinin karşılığını alamıyor, asgari ücretin altında ödüyorlar, diyebilirim ki asgari ücretin çeyreğine bile ancak geliyor, ben de bir işveren olarak görüyorum yani o insanların sistem mi, düzen mi, bir nevi ev yardımı şu, bu derken, ucuz köle olarak çalıştırılmaları. Bu devletin verdiği bir sistem, yani kendi kendine değil, devletin sistemi. Toplum kendi kendine, kimse istemez ezilmeyi, sömürü çalışmayı, 10 kişi 1 evde yatmayı, hiçbir kimse istemez yani. **(Görüşmeci 49, 48 yaşında, erkek)**

Göçmenler arasındaki işsizlik oranı çoğu durumda göç edilen toplumdaki işsizlik oranlarının çok üzerinde seyretmektedir. Eğitim durumları I. kuşağa kıyasla görece daha iyi olsa da bu durum genç göçmenler için de geçerlidir (Crul, 2013: 66). Britanya özelinde yapılan araştırmaya göre Türkiyeli göçmenlerin işsizlik oranı İngiltere ortalamasının iki katıdır (Tanyas, 2010: 696). Topluluk içinde değerlendirdiğimizde ise Kürtler işsizlik oranı en yüksek olan grubu oluşturmaktadır (Enneli, 2005: 23-26).

Demirava'ya göre, (2011: 644) Türkiyeli göçmenler diğer göçmen gruplarıyla karşılaştırıldığında emek piyasalarına yarı yarıya daha az dahil olmaktadır. Ancak Dedeoğlu'nun da (2014) gösterdiği gibi Türkiyeli kadın göçmenler çoğunlukla kayıt dışı olarak aile işletmelerinde görünmeyen emek olarak hizmet vermektedirler. Akraba/ hemşehri emeği sömürüsü Britanya'da genişleyen etnik ekonominin temel dinamiğini oluşturmaktadır. Tekstil sektörünün kapanmasının ardından geleneksel

aile içindeki annelik rolüne geri dönen ve küçük ölçekli aile işletmelerinde çalışmaya başlayan kadınlar etnik ekonomi içerisindeki “görünmez emeği” oluşturmaktadır. Kadınların kayıt dışı çalışmalarının bir nedeni de sosyal yardımların kesilmesini istememeleridir. En örgütsüz ve en az kazanan göçmen grubunu oluşturan kadınlarda formal işlerde çalışanlar dışında sendika üyeliği neredeyse yok gibidir (Holgate vd, 2012: 602; Wets, 2006: 95).

Etnik Ekonominin Göçmenlerin Sosyal İlişkilerine Etkisi

Etnik Ekonomi ve Sosyal Hayat:

Türkiyeli topluluğun oluşturduğu etnik ekonomi genellikle servis sektörüne dayandığı için çalışma saatleri düzensiz ve uzundur. Kayıt dışı çalışmanın çok yoğun olarak görüldüğü bu sektörlerde çoğu göçmen minimum ücretin altında uzun saatlerle çalıştırılmaktadır. Bu durum çalışan ve çalıştıran arasındaki karşılıklı ‘anlaşma’ ile ortaya çıkmaktadır. Çalışan kişinin uzun saatlere ve düşük ücrete rıza göstermesinin nedeni; dil becerisi ve mesleki vasfının bulunmaması olduğu kadar sosyal yardımının kesilmesini istememesi veya kaçak/ belgesiz çalışması da olabilmektedir.

Göçmenler, uzun süreli ve yoğun çalışmaktan dolayı sosyal yaşamlarına vakit ayıramadıkları için iş hayatları adeta sosyalleştikleri alanlar haline gelmektedir. Özellikle kebabçı gibi yemek servisi sektöründe çalışanlar tamamen işyerine bağlı bir hayat sürmektedirler. Bazı örneklerde çalışanlar çalıştıkları kebabçının üstünde yatıp kalmakta, çalışmaktan adeta yaşamaya fırsat bulamamaktadır (Holgate vd., 2012: 603; Dedeoğlu, 2014: 139).

Düzensiz ve yoğun çalışma göçmenleri emek piyasasına entegre ederken sivil toplum örgütlerine ve politik süreçlere katılımın dışına itebilmektedir. Dil yetersizliği, yetersiz eğitim ve işsizlik sorunu nedeniyle etnik ekonomi içerisinde çalışmaya mahkum olan göçmenler sosyal yaşama vakit ayıramadıkları gibi siyasal faaliyetlere de katılım gösterememektedirler (Bilecen, Araz, 2015; Jensen, 2008: 81). Göçmenlerin ilk geldikleri yıllarda topluluğun sorunlarını çözmek için kurulan derneklerin etnik ekonominin ortaya çıkmasının ardından katılımcı sayıları bir hayli düşmüştür. Bunda göçmenlerin yoğun ve uzun süreli çalışmaktan sosyalleşmeye fırsat bulamamaları etkili olduğu gibi, dil becerilerinin artması, yetişen ikinci kuşağın yaşanan bürokratik sorunların çözümünde rol almaya başlaması gibi sebeplerle sivil toplum örgütleriyle ilişki kurmalarını gerektiren sebeplerin ortadan kalkması da etkili olmaktadır.

Görüşmecilere sorulan sorulardan biri “Türkiyeli göçmenlerin düzenledikleri sosyal etkinliklere katılıp katılmadıkları” idi. Bu sorulara verilen cevaplardan çoğu göçmenin yoğun çalışma temposu nedeniyle sosyal etkinliklere katılmaya vakit ayıramadığı sonucu çıkmaktadır. Örneğin bir markette yönetici olarak çalışan Görüşmeci 22, Türkiyeli topluluğa ait işyerlerinde çalışma ortamlarının genellikle bu şekilde olduğunu belirtmektedir.

Maalesef... Üç buçuk yıldır bir sefer düğüne gittim sadece. O da kıramadığımız bir dostumuzdu. (...) Yoğun çalışmadan dolayı. Burada Türkiye’den gelip de, evlilik yoluyla ya da Ankara Anlaşması ile gelen birisi bunun gibi bir markette haftada ortalama en az 60 – 65 saatini harcar. Zaten 72 saatten az çalışamazsınız hiçbir yerde Türk yerlerinde. Genelde öyledir, maalesef ki öyledir. Bunun dışında daha iyi bir iş de bulamazsınız bu ülkede. **(Görüşmeci 22, 32 yaşında, erkek)**

Görüşmeci 16 ve 45’e göre Türkiyeli topluluğun adanmış biçimde çalışması diğer topluluklar tarafından da gözlenen ayırt edici bir özellikleri durumundadır. Görüşmeciler, “Türkiyeli topluluk dışarıdan nasıl görünüyor?” sorusuna şu cevabı vermektedir:

Türkiyelileri sadece çalışıp yedi yirmi dört çalışan tipler, hiçbir sosyal çevreleri, aktiviteleri olmayan insanlar olarak biliyorlar. Onların bu ülkeye sadece para kazanmak amaçlı geldiklerini düşünüyorlar. Kebap Shop’ta çalışan biriyle konuştuğunuzda, üstte yaşıyor, altta çalışıyor. Londra merkeze daha inmemiş. Tek bir amacı var çalışıp para kazanmak. Yarının düşünmek zorunda olduğu için belki bu amaçta ama bu ülkeye gelmiş, bu ülke hakkında hiçbir şey bilmiyor. Dışarıdan böyle görünüyor. **(Görüşmeci 16, 38 yaşında, kadın)**

Aslında bazı göçmenler Türkler hakkında diyor, baksana diyor, caddeyi aldılar. Çok çalışkan olduğumuzu düşünüyorlar, bilmiyorum ama öyle olduğunu düşünüyorlar. Ama biz millet olarak çalışkanız ya, iyi çalışıyoruz yani. Hocam eğitimimiz zayıf burada, çok zayıf ya, aşırı zayıf. Eğitim yok hiç... Hocam biz 15 saat çalışırız, eve gider uyuruz, böyle bir şey var mı ya. Ama 10 saat çalışırım, eve gider güzel bir yemek yaparım, şarabımı açarım, yemeğimi yerim, hanımla sohbet ederim, haberim varsa haberimi okurum, kitabım varsa kitabımı okurum; öyle bir şey yok bizde. 15 saat çalışırız, direk eve, bir duş hemen yatağa. **(Görüşmeci 45, 31 yaşında, erkek)**

Çoğu görüşmeci sosyal faaliyetlere katılmaya zaman bulamadığını, arkadaş çevresini cenazelerde ve düğünlerde görebildiğini dile getirmektedir. Londra’da uzun süre kuru temizleme işiyle uğraşan Görüşmeci 31, çalıştığı dönemde sadece düğünlere gitmeye fırsat bulabildiğini belirtmektedir:

Benim eskiden dükkânım vardı, ben dükkândan dışarı çıkmazdım. İşim olduğu zaman, işimin haricinde ben kimseye karışmıyordum. Düğünden, düğüne... Bir düğün olacaktı gidip katılayım, 3-5 arkadaş göreyim. O da senede bir kere. **(Görüşmeci, 31, 46 yaşında erkek)**

Görüşmeci 49 da geçmişin aksine, değişen ekonomik koşullar nedeniyle aile bireylerinin, komşuların birbirlerini göremediğini düğünler ve cenazeler dışında bir araya gelemediklerini ifade etmektedir.

Çoğu insanın sosyal yaşamı bitmiş, komşuluk ilişkisi denen bir şey yok yani burada ancak artık düğünde veya bir ölüde buluşur öbür türlü kimsenin kimseyle bir alıp verdiği yok. Ya bir cenazede, ya bir düğünde, bazı sosyal faaliyetlerde belki bir araya geliyorsa geliyorlar, öbür türlü yani gitgide zorlaşıyor. Geçmişte vardı mesela, aileler diyalog içindeydi ama şimdi şartlar zorlaştıkça daha da uzaklaşıyorlar, daha da kopuyorlar. Yan komşular bile birbirlerini 2 ayda bir görüyor. Aile, şimdi ben bile, zaman zaman çocuğundan kopuk oluyorsun, şartlardan dolayı, iş şartlarından dolayı, iki kültür arasında yaşamadan dolayı, zaman zaman yaşıyorsun. Okulda farklı bir kültür, evde farklı bir kültür, sen ekonomi veya şartlardan dolayı çocuğunu ne kadar desen de zaman ayıramıyorsun, ana etken budur yani. **(Görüşmeci 49, 48 yaşında, erkek)**

Özellikle göçmenliğin ilk yılları bütün göçmenler için çok daha zor şartlarda geçmektedir. Bu süreçte, ekonomik anlamda hayatta kalma mücadelesi verildiği için göçmenler uygunsuz koşullarda çalışmaya bir bakıma rıza göstermektedir. Bunda göçmenlerin vatandaşlık hakkı elde edene kadar sosyal yardımlardan faydalanamamalarının da önemli bir payı bulunmaktadır. Dolayısıyla sosyal yardımların etnik ekonomiye dolaylı olarak iki etkisi bulunmaktadır. İlkinde sosyal yardım alan göçmenler yardımlarının kesilmemesi için uzun süreli, kaçak ve düşük ücretli çalışmaya rıza göstermekte, ikincisinde ise sosyal yardım alamayan göçmenler ekonomik anlamda hayatta kalabilmek için daha yoğun çalışmaya rıza göstermektedir.

Kebabçıda çalışan Görüşmeci 38, sosyal faaliyetlere katılım sorusunu şu şekilde cevaplandırmaktadır:

Hiçbir şeye katılmıyorum. Hiçbir şeye katılmıyorum. Sabah evden çıkarım işe, işten eve. **(Görüşmeci 38, 41 yaşında, erkek)**

Çoğu görüşmecinin üzerinde uzlaştıkları noktalardan biri de tekstil sektöründe çalışılan dönemde göçmenlerin sosyal hayatta daha fazla iç içe olduklarına ilişkin idi. Görüşmeci 59, bu dönemde tekstil sektörünün topluluk içindeki ayrımları ortadan kaldırmaya da katkı sağladığını ifade etmektedir.

Yani bir de şöyle 10 sene önce daha çok böyle insanlar buraya gelen göçmen Türkiyeli Kürtler veya Kıbrıslılar mesela Kıbrıslılar ile Türkler bir ara daha yakındık çünkü fabrika dönemleri vardı. Herkes o zaman fabrikada konfeksiyonda çalışıyordu ve daha çok ilişkiler daha yoğundu, sıkıydı. Ama o tekstil endüstrisi burada ölünce herkes dağıldı. Böylelikle kopmalar başladı. **(Görüşmeci 59, 38 yaşında, kadın)**

İngiltere'ye göç eder etmez tekstil sektöründe çalışmaya başlayan Görüşmeci 15, sektörün Londra'yı terk etmesiyle kocasıyla birlikte fast food restoran açmış. Görüşmeci, tekstil işinde çok yoğun çalışmalarına rağmen o dönemleri özlediğini dile getirmektedir.

Bazen hiç eve gitmeden sabaha kadar da çalışıyorduk. Diyordu patron işler yetiyecek, bugün sabahlıyoruz. Hiç eve gitmeden de sabahladığımız oldu. (...) Çalışma ortamı çok güzeldi. Çay saatimiz vardı 15 dakika, yemek saatimiz vardı 45 dakika, mesaiye kaldığımızda her üç saatte bir çay saati. Mesaiye kaldığımızda çay saati sohbet ile geçirdi. Ben o günleri özleyorum. **(Görüşmeci 15, 48 yaşında, kadın)**

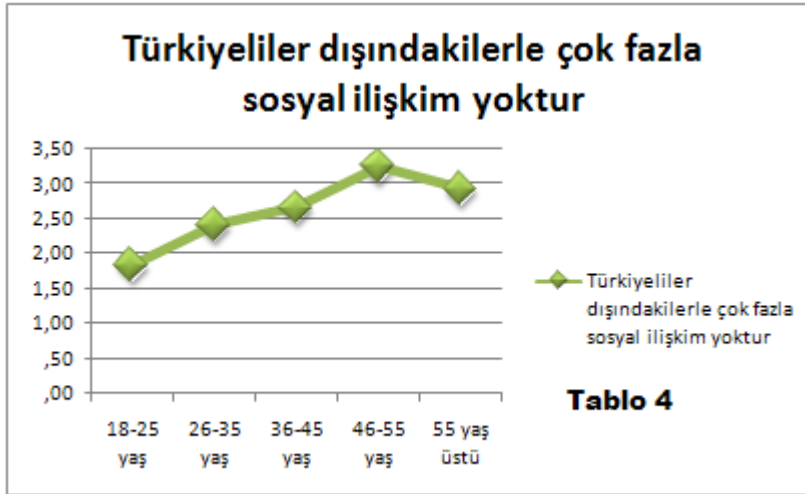
Göçmenlik geleneksel aile ilişkilerini ortadan kaldırmak yerine çoğu durumda bu ilişkileri yeniden üretmektedir. Bu noktada üretim ilişkiler toplumsal rollerin dağılımını da etkilemektedir. Etnik ekonomi içinde ataerkil aile ilişkileri içerisinde geleneksel anne rollerine dönen kadınlar çoğunlukla kamusal hayatın dışında kalmakta veya sosyal ilişkilerini etnik ekonomi içerisindeki çalıştıkları sırada kurmaktadır.

Bizim eşlerimiz izin vermiyor çalışmamıza. Ama onlar (İngilizler), en azından anlayış var. Onlar çalışıyor, çocuklarını kreşlere veriyorlar, anaokullarına veriyorlar. Yani onlar istediği gibi gidip gelebiliyor ama bizde öyle bir özgürlük yok, olmadığı için ne oluyor, kadınlar eve, arkadaşlarına çay, kahve içmeye gidiyor. Buna da gezme deniliyor... **(Görüşmeci 11, 31 yaşında, kadın)**

Etnik Ekonomi ve Sosyal Entegrasyon

Göçmenlerin yaşadıkları koşullara adapte olmaları; dil yeterliliklerine, içinde buldukları toplumla kültürel yakınlıklarına, toplumsal ilişki düzeylerine göre farklılıklar arz etmektedir. Kişinin sosyo ekonomik durumu ve eğitimi de entegrasyon süreçleri üzerinde önemli bir rol oynamaktadır (Şeker, 2015: 21; Ersanlı, 2011: 229). Dolayısıyla entegrasyonun sosyal, kültürel, ekonomik ve politik boyutları bulunduğu kadar (Dirk J, Karen P., 2007: 146) ulusal kimlikleri, siyasi kurumlar, emek ve konut piyasaları, sosyal refah uygulamaları, güvenlik, eğitim gibi konular da göçmenlerin entegrasyonu üzerinde etkili olmaktadır (Hugo, 2013: 257).

Sosyal entegrasyonu etkileyen bir diğer faktör de göçmenlerin kaçınıcı kuşak olduklarıdır. İlk gelen göçmen grubu genellikle uyum sorununu daha uzun süre yaşamaktadır.

Ankete katılanların Türkiyeliler dışındakilerle sosyalleşme ve yaş ilişkilerine baktığımızda, birinci kuşak göçmenlerin daha çok topluluk içinde ilişki kurduklarını, İngiltere’de doğan ikinci kuşak göçmenlerin ise topluluk dışında da ilişki kurduklarını görmekteyiz.

Genişleyen etnik ekonominin de göçmenlerin entegrasyonuna olumlu ya da olumsuz bir takım etkileri bulunmaktadır. Etnik ekonomi göç edilen ülkede yaşayan toplum ile ilişkileri yoğunlaştırdığı için göçmenlerin entegrasyonuna olumlu katkı sağlamaktadır. Öte yandan çalışan ihtiyacının topluluk içinden karşılanması, etnik ekonominin ilgili göçmen topluluğa hitap etmesi gibi etkenler entegrasyonu olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

Göçün ilk yıllarında ekonomik, bürokratik, sosyal gereksinimlerinin yoğun olması nedeniyle topluluk içi dayanışma ağları daha güçlü iken zaman içerisinde göçmenlerin ekonomik ve bürokratik sorunlarını halletmeleri, vatandaşlık haklarından yararlanmaya başlamaları, ikinci kuşağın kolaylaştırıcı etkisi vb faktörler sosyal dayanışmayı eskiye kıyasla zayıflatabilmektedir. Nitekim bazı görüşmeciler göçün ilk yıllarında topluluk için sosyal etkinliklere daha fazla vakit ayırdıklarını belirtmektedirler.

Düğünlere katılıyoruz ama diğer sosyal etkinliklere çok katıldığımız yok. Zaten fazla bir sosyal etkinlik de yok. Eskiden, insanların oturumları yokken birbirilerini daha çok tutarlardı. Ekonomik durumlar düzelince kopmalar başladı. Artık birbirlerine ihtiyaç duymamaya başladılar. **(Görüşmeci 1, 44 yaşında, erkek)**

Etkinlerin birbirini tekrar etmesi, göçmenlerin farklı topluluklarla ilişkilerinin artması, beklentilerinin değişmesi de topluluk içi sosyal etkinliklere katılımı olumsuz yönde etkilemektedir.

Eskiden, gençken katılıyordum. Hatta organizasyonlar da yapıyordum elimden geldiğince. Ondan sonra daha az oldu ama yine de katılıyorum, katılmam gerekirse. Ya da gidiyorum ilk bir on dakika bulunup çıkıyorum. (...) Eskisi gibi değil gibi yani. Artık daha çok vaktini daha farklı değerlendirmeye çalışıyorsun. Çünkü hiçbir şey değişmiyor o derneklerde. Bir de artık yaş alıyorsun, yoruluyorsun. Eksiklikleri görünce üzüluyorsun, kızılıyorsun. Hala düşün gibi yapıyorlar bir anma gecesini ona kızılıyorum. O zaman diyorum ki hiç gitmeyeyim. Ama biletimi alıp destekte bulunuyorum. **(Görüşmeci 24, 41 yaşında, kadın)**

Göçmenler sivil toplum örgütleri vasıtasıyla kamusal yaşamda nasıl davranacaklarını öğrenmekte, sivil toplum örgütleri sosyal sermayenin ortaya çıkmasına doğrudan katkı sağlamaktadır (Londen vd., 2007: 1202). Sosyal sermayenin yüksek olması da, çocukların daha sağlıklı, güvenli ve eğitilmiş büyümesine, insanların daha uzun süre ve mutlu yaşamasına ve demokrasi ve ekonominin daha iyiye gitmesine katkı sağlamaktadır (Putnam, 2014: 484). Türkiyeli göçmen topluluğun Londra'da oluşturdukları sivil toplum örgütleri onların sosyo kültürel ve siyasal hayata katılımlarına olumlu yönde etkide bulunmakta, sivil toplum örgütleri adeta yaşanan toplum ile göçmen arasında bir köprü kurmaktadır (Bilecen, 2015).

Gidiyorum. Destekliyorum da... Özellikle sosyal etkinliklerde çok bulunmak istiyorum. Bu ülkeye entegre olmanın, sosyal açıdan verimli olmanın gerekli olduğunu düşünüyorum. Ve gidiyorum, takip etmeye çalışıyorum. Bu hiç fark etmiyor, hangi kurum olur, hangi örgüt olur. Benim için önemli olan faydalı şeyler yapmaları. **(Görüşmeci 14, 44 yaşında, kadın)**

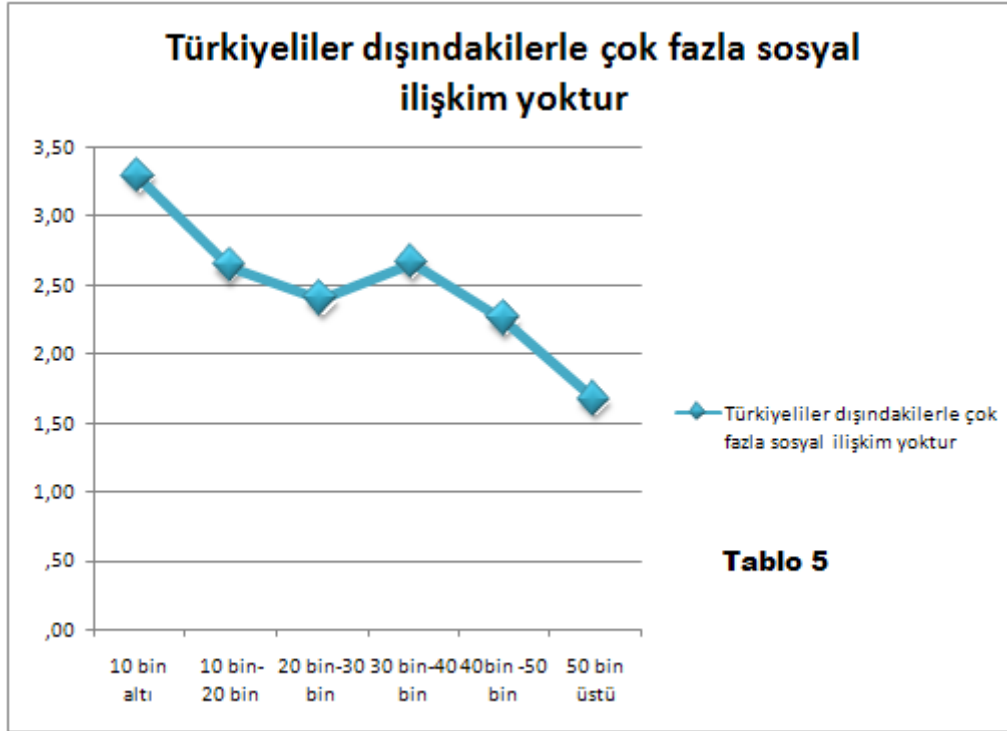
Sivil toplum örgütleri etnik ekonomi içerisindeki iletişime olumlu yönde katkı sağlamasına rağmen Holgate vd.'e göre (2012: 599) göçmen organizasyonlarının göçmenlerin iş yaşamında onlara yardımcı olduğuna ilişkin elde kanıt bulunmamaktadır.

Girişimci olan göçmenler, etnik ekonomi içerisindeki ticari hacimleri yükseldikçe göçmen grupları arasında denge politikası izleme yoluna gitmekte, bu noktada daha kapsayıcı olmak adına bütün göçmen organizasyonları ile yakın ilişkiler kurulmaktadır. Türkiyeli restoranların sıralandığı Green Lanes bölgesinde iki restorantı bulunan bir işletmeci ticaret yaparken etnik ve mezhepsel hassasiyetlere dikkat ettiğini belirtmektedir.

Abi ben bütün, işte Alevilerden tut camilere, konserlerinden tut, mevlütlerinden tut, yani bütün etkinliklere elimden geldiği kadar sponsor olmaya çalışıyorum. Para yardımı yapmaya çalışıyorum. Hem ticari okulda ben öyle öğrendim. (...) Eğer bir sokakta ticaret yapıyorsan, ha tabi bu bir tezdır, bir sokakta ticaret yapıyorsan orada kesin sinagog, kilise, cemevi, cami falan varsa hepsini birleştirmen lazım diyor. Sen diyor, orada teksin diyor. Sen lokantacısın diyor,

herkese gitmen lazım, herkesin çayını içmen lazım, herkese yemek yedirmen lazım, hep senin müşterin olacaklar, onlar acıktıklarında gelecekler buraya, sen onları dışlayamazsın. Bu bir tezdır aslında, hepsi acıkacak diyor adamlar, sonunda da cevap o; herkes acıkacak. Ama sen dersen ki ben Sünniyim, kimse gelemmez, sen ticaret yapamazsın. **(Görüşmeci 45, 31 yaşında, erkek)**

Bu çerçevede gelir durumu ve sosyal ilişkiler arasındaki ilişkiye baktığımızda göçmenlerin yıllık gelirleri artıçça topluluk dışında daha fazla sosyal ilişki kurduklarını görmekteyiz.

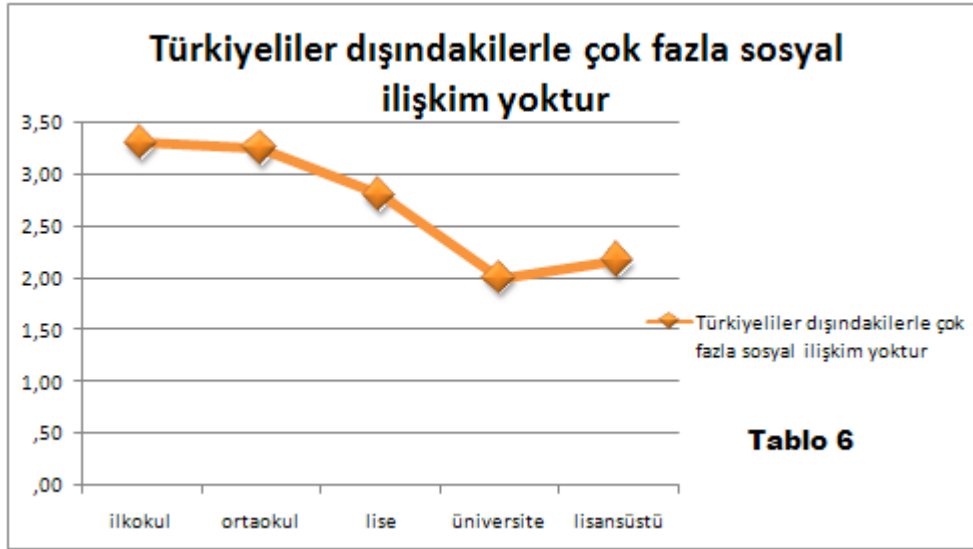

Sahibi oldukları ticari işletmelerin bulunduğu yer, hitap ettiği kesim göçmenlerin sosyal ilişkilerini ve konumlarını etkilemektedir. Veya tersinden söylemek gerekirse, göçmenlerin kurdukları sosyal ilişkiler onların ticari faaliyetlerine de etkide bulunabilmektedir. İşlettiği kafe etnik ekonomi dışına hizmet veren ve topluluk dışında sosyalleşen Görüşmeci 59, yaşadıklarını şu şekilde ifade etmektedir.

Benim de bir İngiliz'le beraberliğim bazı bizim toplumda bazıları aslında merak ediyorlar da kabullenemiyorlar veyahutta ben gittim mi birçoğu İngilizce konuşmıyor. Böyle bir soğuma oldu. Onun için yani seçtiğim arkadaşlar hani benim eşimle konuşabilecek olması lazım veyahut ta onu anlayabilecek veyahut ta bide beni de anlayabilecek. Ben biraz kendime onların terimiyle ben İngilizleştim. **(Görüşmeci 59, 38 yaşında, kadın).**

Entegrasyonu etkileyen bir diğer faktör ise göçmenlerin eğitim durumlarıdır. Eğitim seviyesi artıçça göçmenler buldukları topluma uyumları artmakta diğer topluluklarla daha fazla ilişki kurmaktadır. Ankete verilen cevaplardan da

göçmenlerin eğitim seviyeleri artıkça topluluk dışıyla daha fazla ilişki kurdukları ortaya çıkmaktadır.

Etnik Ekonomi ve Topluluk İçi İlişkiler

Londra'da yaşayan Türkiyeli göçmenlerin farklı etnik ve mezhepsel kökenlerden gelmeleri onların sosyal ilişkilerini etkilediği gibi etnik ekonomiye dahil oluş biçimlerini de etkilemektedir. Etnik ekonomi bir taraftan göçmenlerin birbirlerine ilişkin önyargılarını ortadan kaldırırken diğer taraftan ortaya çıkardığı sosyal ağlarla etnik, mezhepsel ve hemşericiliğe ilişkin kimlikleri yeniden üretmektedir.

Görüşmede göçmenlere Türkiyeli topluluk içinde etnik, mezhepsel, siyasal vb. ayrımlar olup olmadığı sorulmuştur. Görüşmeci 1, topluluk içindeki ayrımların sınıfsal olduğunu, sınıf atlayan göçmenlerin yaşadıkları sosyal çevreyi de değiştirdiklerini ifade etmektedir.

Var. Türkiye'deki sistem aynen burada da var. Toplum olarak var. Ayrımcılık var. Ekonomik anlamda da var. Aynı, Türkiye'deki sistem nasılsa burada da aynıdır var. Çünkü toplumumuz değişmedi. Avrupa'ya geldik ama ben buraya ayak uyduramıyordum açıkçası. Aslında burada iki toplum var: Birisi Night Bridge'te (birinci bölgede), birisi Haringey'de, Tottenham bölgesinde. Night Bridge'deki daha zengin kesim. Oradaki Türklerle buradaki Türkler (Görüşme Tottenham'da yapılıyor) çok farklı. Yani toplum, ayrı ayrı, sen oradaki insanları burada göremezsin. Yani buralara takılmazlar, onlar daha yüksek mertebededirler. (Görüşmeci 1, 44 yaşında, erkek)

İngiltere'de Maraş, Kayseri, Sivas, Tunceli gibi illerden göç eden yoğun bir Alevi nüfus yaşamaktadır. Etnik ekonomi içerisinde çalışan Alevi nüfus çoğunlukla yukarıda sözünü ettiğimiz küçük aile işletmelerinde çalışmaktadır. Dolayısıyla Alevi kimliği etnik ekonomi içerisindeki sosyal ağlarda bir dayanışma unsuru olarak

karşımıza çıkmaktadır. Nitekim “dini/ mezhepsel kökenim arkadaş çevremi oluşmasında etkili olmuştur” ifadesine Alevi topluluk daha yüksek oranda katılım göstermiştir.

Alevi ve Kürt kimliklerinin İngiltere’de kamusal alanda kendilerini rahatça ifade edebilmeleri Türkiye’deki alışkanlıklarla sosyal hayata dahil olan görüşmeciler tarafından yadırganmaktadır.

Kesinlikle var. Şunu net söyleyeyim, Sünni bir arkadaş et toptancılığı işine başladı. Alevi kebaççı sen Sünnisin senden et almam dedi. Net bir şekilde. (...) Alevi arkadaşlarımız çok iyi örgütlüler burada. Çok iyi örgütlü oldukları için omuz omuza verip kendilerini iyi konumlandırıyorlar. Takdir ediyorum. Kötü anlamda söylemiyorum. Bizim Sünni arkadaşlara örnek olması lazım. Başta da söyledim ben bu kavramların hiçbirini kabul etmiyorum aslında. Ama toplum böyle konumlandığı için kullanmak zorunda kalıyoruz. O dayanışma yok. O dayanışma aslında, Aleviler’in Cemevi üzerinden yaptığı dayanışmayı o dayanışmayı bizim Sünniler yapabilmeli. Aslında bütün toplum yapabilmeli. **(Görüşmeci 26, 43 yaşında, erkek)**

Topluluk içindeki ayrımlar sorusuna verilen cevaplar ait olunan mezhepsel, etnik kimliğe göre farklılıklar arz etmekte, karşılıklı önyargıların bazı göçmenler için devam ettiği görülmektedir.

Bizimkiler camiye gitmez, camidekiler bize gelmez. Aramızda bir kopukluk vardır. Siz de bizim kardeşimizsiniz ama camiye neden gelmiyorsunuz diyorlar. Son zamanlarda bu ayrımlar daha da fazlalaştı. Türkiye’deki iktidarın etkisinden dolayı. **(Görüşmeci 2, 40 yaşında, erkek)**

Aleviler ve Sünniler arasında kesinlikle var. Alevi Alevi’ye gittiğinde iyi bir ilişki kurabiliyor. Ama bir Sünni, başı kapalı çocuklarını alıp onun evine gitmiyor. Ben görmüyorum. Alevi bir arkadaş ramazan bayramındaki Camideki aktivitelere gitmez, onlar da Cemevi’ne gelmez. Belki selamlaşıyorlar. İş ilişkisi kuruyorlar. Çok az da olsa ortak da olabiliyorlar. Ama aile ilişkilerine geldiğinde ben hiçbir zaman görmedim. Ben öyle bakmıyorum. Karşımdaki insana da bunu yansıtıyorum. Onların dinlerine saygı gösterdiğimi hissettiriyorum. Ama karşıdan tepki alıyorum bazen. Mesela bir kılıç taksam (Alevi inancını simgeleyen Hz.Ali’nin zülfikarı) benim için çok önemli değil, bir aksesuar ben onu taktığımda mesela, okul bahçesinde kızımı almaya gittiğimde gözlerin ona dikildiğini görüyorum. **(Görüşmeci 14, 45 yaşında, kadın)**

Ankette yer alan, “Londra’da yaşayan Kürtler ve Türkler birbirinden bağımsız, ayrı sosyal çevrelerde yaşamaktadır” ifadesine Sünni göçmenler daha yüksek oranda katılmaktadır. Bu da etnik kimlik ile mezhepsel kimlik arasındaki geçişkenliği ortaya koymaktadır.

Bazı görüşmeciler, Türkiyeli topluluk içindeki etnik ve mezhepsel ayrımların ticari ilişkilere de yansıdığını ifade etmektedir. Bu durumun göçmenlerin yaşadıkları sosyal çevre ile ilişkisi bulunmaktadır. Türkiyeli göçmenler her ne kadar aynı sosyal

çevrede yaşasalar da belli bölgelerde belli göçmen gruplarının yoğunlaştığı görülmektedir.

Var, evet. Sosyal ilişkilere şöyle yansıyor. Bir etnik köken hep kendi toplumuna yardım ediyor. Kendi toplumunun dışında olmayan insanlar birbirinden alışveriş dahi yaparken biraz işin açıkçası tercih etmiyorlar sanki. Mesala şöyle açıklayım; burada (görüşme Kıbrıslı göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı Palmars Green’de yapılıyor) Kürt kökenli müşteri nadir bulursunuz. Biraz öteye giderseniz, Edmunton’a giderseniz orada da Türk kökenli çok az müşteri bulursunuz. **(Görüşmeci 22, 32 yaşında, erkek)**

Göçmenlik aynı zamanda bir kimlik keşfi sürecidir. İngiltere özelinde ifade etmek gerekirse, çoğunluğu politik sığınmacı olan veya Türkiye’yi yaşadıkları çeşitli çatışmalar nedeniyle terk eden göçmenlerin geldikleri ülkede kendi kimliklerine daha fazla sarılmalarından daha doğal bir şey yoktur. Bu bakımdan etnik ekonomi içindeki konumları, göçmenlerin kurdukları sivil toplum örgütleri, dinsel örgütlenmeler, grup bilinci, kimlik duygusu yaratmak yoluyla üyelerinin sosyo psikolojik ihtiyaçlarını karşılamaktadır (Türker, Yıldız, 2015: 35).

(...) Türkiye’de ne Sünni ne Alevi ayrımı konuşulmazdı. (...) Ama bildiğim kadarıyla burada öyle tanımlıyorlar. Çalıştığım aileler de dahil kendini öyle tanımlıyor mesela. Aleviyim diyor. Sünniyim diyor mesela. Nerelisinden sonraki konuşma öyle başlıyor yani. **(Görüşmeci 24, 41 yaşında, kadın)**

Etnik ekonomi içerisindeki çalışan ihtiyacı büyük ölçüde Türkiyeli topluluk içinden karşılanmaktadır. Bu yönüyle farklı kimlikleri bir araya getirerek aradaki önyargıların ortadan kalkmasına olanak sağlayan etnik ekonomi bazı durumlarda aidiyet kümeleri arasındaki sınırları belirginleştirmektedir.

Mesela burada en belirgin tanınan bir adam var restorancı xx diye, yani ben onun işyerinde çalışmaya gitmiştim. (...) Londra’da böyle genelde restoranlarda, marketlerde çalışan Kürtlerdir yani, orada dikkatimi çekti; hiçbir Kürt yoktu. Dedim, acaba niye? Sonra bu adam farkedince benim Doğulu, Diyarbakır’lı olduğumu, bana sormuştu nerelisin diye, yani böyle bir ayrımcılığı oldu zaten ben de çalışmadım orada. O Kürt değil, Karadenizli, Laz, Trabzon ya da Rizeli. Yani çok belirgin şeyleri var, burada mesela birçok restoran var, özellikle kendi şeylerini... Aksaraylılar, bilmem kimler, Kürtleri almıyorlar işlerine. **(Görüşmeci 43, 40 yaşında, erkek)**

Görüşmecilere “Alışverişlerinizi genellikle Türkiyelilerin sahibi olduğu dükkânlardan mı yapıyorsunuz?” sorusu sorulmuş, dört farklı kategoride toplanacak cevaplar alınmıştır: 1) Alışveriş yaparken nereden yaptıklarına dikkat etmeyen, o andaki ihtiyaçlarına göre ve uygun fiyatlı ürünleri nerede bulursa oradan alışveriş yapanlar 2) Etnik ekonomi içindeki dayanışmayı artırmak adına özellikle Türkiyeli

göçmenlerin işyerlerinden alışveriş yapanlar, 3) Damak zevki nedeniyle bazı ürünleri Türkiyelilerin sahibi oldukları dükkânlardan alanlar, 4) Yaşadığı yer itibariyle mecburen Türkiyelilerin sahibi olduğu dükkânları tercih edenler.

Özellikle tercih ederim. Benim emeğimi benim komşum almalı. Cenazeme o gelecek, düşünümde o gelecek... Ben bunun hesabını yaparım. Bu bir gerici şey olarak algılanmamalı, yani öyle ırkçılık temelinde algılanmamalı... Ben tanıdığım ile dayanışırım. Bir başkası benim ne olduğumu bilmez. Sokakta biri beni dövse Türkiyeli bir vatandaş beni gördüğünde ne olmuş der ama diğer insan beni hiç görmez. Madem biz o bölgenin mağdurlarıyız biz birbirimizi sahiplenmeliyiz. Birbirimize desteğimiz de olmalı. Birbirimizi var etmeliyiz. Daha doğrusu insanlar dayanışmadan var olamazlar. **(Görüşmeci 7, 63 yaşında, erkek)**

Kesinlikle... Mümkün olduğu kadar... Bu meselede milliyetçiyim biraz. Türk bakkalına girdiğim zaman A markasının bulgurunu gördüğüm zaman ben diyorum ki Anadolu'da benim kardeşim bu işten ekmek yiyor, burada da bu dükkânı çalıştıran kardeşimiz. Fark etmez Türk, Kürt. Samimi söylüyorum. Türk Kürt'ün dükkânına girmiyor yani, Alevi Sünni'nin dükkânını girmiyor. Böyle şeyler var. Samimi söylüyorum. Birileri, bilinçli şekilde yapanlar var. Ama ben bu duruşun bu inanış şeklinin yanlış olduğunu düşünüyorum. Ben ayırım yapmadan her yere girip çıkıyorum yani. **(Görüşmeci 26, 43 yaşında, erkek)**

Kıbrıslı marketlere gitmeyi tercih ederim. Çünkü kendi damak alışverişimizi orada buluruz. Türkiyeli marketlere gittiğimiz zaman kendi damak alışkanlıklarımıza uygun ürünleri bulamayız. Ürün olarak farklı. Mesela bizim moliya şimdi öğrendiler, börülce git sor Türk marketine kimse bilmez. Tarhana bile bizdekiyle oradaki farklıdır. Değişik bir lezzeti, damak tadı vardır. Büyük marketlere geçim dolayısıyla mecburen gidiyoruz. **(Görüşmeci 20, 58 yaşında, erkek)**

Etnik Ekonomi ve Topluluk Dışı İlişkiler:

Dil becerisi, etnik/ dinsel/ mezhepsel köken, ev sahibi toplumla kurulan ilişki, emek piyasasındaki konum; yerleşilen toplumun etnik yapısı, sosyo politik durumu, ulusal politikaları, kültürel benzerlik ve farklılıklar, yaşanan ayrımcılık deneyimi de uyum süreçlerine etkide bulunmaktadır (Şeker, 2015: 23; Hugo, 2014: 257; Ensanıllı, Koopsman, 2011). Son yıllarda, özellikle aşırı sağın yükseldiği ülkelerde karşımıza çıkan yabancı düşmanı politik söylem, göçmen karşıtı yasalar, kamusal alanda yapılan ayrımcı muamele göçmenlerin uyum süreçlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Örneğin bu çalışmanın tamamlandığı sırada Londra'da Türkiyeli bir göçmen otobüste Türkçe konuştuğu için ırkçı saldırıya maruz kalmış ve otobüsten atılmıştır (Independent, 2015). Gündelik hayat içinde bunun gibi çeşitli örneklerle rastlamak mümkündür.

Görüşmeler sırasında göçmenlere İngiltere'de yaşadıkları sürede ayrımcılıkla karşı karşıya gelip gelmedikleri sorulmuştur. Çoğu görüşmeci ayrımcılığı bir

boyutuyla yaşadığını ifade etmektedir. Ayrımcılık konusunu dolaylı olarak sorguladığımız bir soru da “diğer toplulukların Türkiyeli göçmenler hakkındaki görüşleri hakkında ne düşünüyorsunuz?” idi.

Eskiden halk seviyordu insanları. Şimdi sevmiyorlar, ters bakıyorlar. Dünyanın her yerinde ırkçılık var. Diyorlar ya İngiltere’de ırkçılık yok, olmaz olur mu? İnsanların ülkesine geliyorsun ilticacı olarak, insanların ülkesindeki malları gasp ediyorsun, iş olanaklarını alıyorsun... **(Görüşmeci 13, 38 yaşında, erkek)**

Görüşmeci 28, Türkiyeli topluluğun ekonomik anlamda bulunduğu bölgenin gelişmesine katkı sağlamasına rağmen Türkiyelilerin İngiltere gündemine geldiği bazı konular nedeniyle topluluğun adeta ‘ırkçı’ muameleyi hak ettiği görüşünde.

Bir yandan Türkiyeliler aslında burayı canlandırdılar, marketler, restoranlar çok ciddi etkileri var ama. Çok abuk subuk şeylerde de Türklerin çok kötü şeyleri var... Yok bilmem Diana’nın cenazesinde çiçek çalan Türk, yok bilmem Kraliçe’nin kuğusunu yiyen Türk... Yani böyle o kadar saçma sapan şeylerle Türkler ortaya çıkıyor ki, yok bilmem en büyük mafyanın başında Türk mafyası... Adamlar ırkçılık yapsa da haklı. **(Görüşmeci 28, 43 yaşında, kadın)**

Topluluk için ayrımcılık deneyiminde olduğu gibi topluluk dışı ayrımcılık deneyiminde de mensubu olunan etnik ve mezhepsel konumun göçmenlerin bakış açılarını etkilediği görülmektedir. Görüşmeci 36, bu bakımdan Kürtler ve Türklerin İngiliz kamuoyu nezdinde imajlarının farklı olduğunu düşünmektedir.

İngilizler Müslümanlara nasıl bakıyorlarsa, Türklere de öyle bakıyorlar. Kürtler hariç. Kürtler onların yanındaki insanlar. Müslümanlar karşılarındaki kişiler. (...)Çünkü onların İslamla alakaları yok. Onları istedikleri gibi manipüle edebiliyorlar. Ama Müslümanları istedikleri gibi manipüle edemedikleri için onlar karşıt grubu oluşturuyor. Ve hakları her zaman ellerinden alınan, desteklenmeyen, hor görülen ana grupların içinde Somaliler, Müslüman Türkler, Nijeryalılar, Afganistalılar, Pakistanlılar bunlar geliyor. Bunlar bu ülkenin çok af edersiniz ezilecek böcekleri. **(Görüşmeci 36, 53 yaşında, kadın)**

Göçmenler zaman içerisinde yaşadıkları sosyal ortama adapte olurken, nasıl ilk geldikleri sırada oraya son yerleşmiş olan göçmen grubu tarafından dışlanıyorlarsa, buldukları yeri sahiplenme duygusuyla kendilerinden sonra gelen göçmen grubunu da dışlamaya başlıyorlar. Bu dışlama bazen değerler, tutum ve davranışlar üzerinden de tezahür edebilmektedir (Bilecen, 2015, 415-418). Ayrımcılık deneyimine ilişkin sorulara verilen cevaplardan çıkan ilginç sonuçlardan biri de göçmenlerin ayrımcılığı olumlaması adeta haklı görmesi veya yeni gelen göçmen gruplara karşı ayrımcı bir dil kullanması idi.

Karşıdirlar yani, pek istemiyorlar. (...) Artık öyle olmuş ki Londra dolmuş, hep yabancılar, onun için millet rahat etmiyor, İngilizler rahat etmiyor gerçekten, ondan istemiyorlar. Çok göçmen var, çok acayip... **(Görüşmeci 41, erkek)**

Vallahi şimdi şöyle, biz Suriyelileri nasıl görüyorsak Türkiye’de onlarda bizi aynı o şekilde görüyorlar. Yani adamların ülkesine gelmişsin ama sonuçta onu dile getirmiyorlar, fazla belli etmiyorlar. Ama bizimkiler, işte görüyorsun Türkiye’de Suriyelilere saldırıyorlar, bilmem ne yapıyorlar. Burada kesinlikle bir fiziksel saldırı olamaz. **(Görüşmeci 1, 44 yaşında, erkek)**

İngilizler Londra’da kalmıyorlar artık. Boşalttılar Londra’yı... Londra, kozmopolitik, bütün ülkelerin insanların bulunduğu bir yer oldu. (Ayrımcılık) yapsalar da ben haklı buluyorum. Çok iyi bir şeyler yapmıyoruz. Altlarında Türkler’in en son model arabalar (...) aynı zamanda yardım alıp da bütün bunları yapan yine Türkler... Şimdi bunları düşününce bizim ülkemize böyle yabancılar gelse, ülkeyi böyle kullansalar, acaba biz böyle aman ne güzel der miyiz? Hiç sanmıyorum. Onun için ben biraz normal görüyorum yani. Yapsalar da normal görüyorum. **(Görüşmeci 28, 43 yaşında kadın)**

Etnik ekonominin canlanmasında son gelen göçmenlerin, kayıt dışı çalışanların önemli bir payı bulunmasına rağmen göçmenlerin son gelen göçmen gruplarına ilişkin ayrımcı ifadeler kullanması görüşmelerden çıkan ortak sonuçlardan bir tanesiydi. Fish and Chips dükkânı işleten Görüşmeci 23 ve 49, son gelen göçmenlerin ardından Türkiyeli göçmenlerin adeta itibarlarının iade edildiğini ifade etmektedir.

Vallahi artık hiçbir düşünceleri olamaz çünkü bu Romenler, Bulgarlar, bir sürü fellah geldikten sonra artık herkes, zamanında bizim için bir yere gittiğinde derlerdi Türk’tür, Kürt’tür veya Türkçe konuşandır, şimdi artık bu fellahlar geldikten sonra bizi momla arar oldular. Biz gene business sahibiydik, dükkân sahibiyiz, hırsız değiliz, yani dolandırıcı değiliz. Gerçek bu, bunlar Romen, Bulgar, Polonyalı, Albanialı, (Arnavutluk) Kosovalı, bunlar bizim 100 sene gerimizde yaa. (Ne yapıyorlar burada?) Hırsız. Kredi kartı, adam bıçaklama, yaralama, yani Türk ile bunları kıyaslayamazsın. Somalili, Albanialı, Kosovalı bunlar hep pezevenk hele Albanialılar 16-17 yaşında kızları getirirler, yani Albanialı dedin mi iyi bir şey yok. Alabaniaya siz ne dersiniz? (Arnavutluk) Arnavut, yani hiçbir şey yok. Yani bunlar Türklerle kıyaslanmaz. Bizim geldiğimiz yerde, en azından bizim bir şeyimiz var, nasıl diyeyim sana, bir mezhebimiz, bir kültürümüz, bir inancımız, bir şeyimiz var, bunlarda hiçbir şey yok. İngilizler gibi. **(Görüşmeci 23, 39 yaşında, erkek)**

Geçmişte çok farklıydı ama şu anda biraz sempati duyuyorlar. Geçmişte kıskanıyorlardı, hani Türkiyelilerin çalışma olayını fazla hazmedemiyorlardı, işin doğrusu o ama sonra tabii ki Bulgarlarla Romenlerin, daha ucuz kölenin gelmesi biraz farklılaştırdı. Türkiyelilerin uyum sağlaması açısından biraz daha fikirleri değişti. Daha olumlu bakıyorlar artık ama tabii ki altında bir lüks araba gördüğü zaman kıskanıyorlar, senin nasıl çalışıp, nasıl aldığını bilmedikleri için öyle kıskanıyorlar. **(Görüşmeci 49, 48 yaşında, erkek)**

Ayrımcılığa en çok uğrayan göçmenlerin bir süre sonra yeni gelen göçmenlere ilişkin ayrımcı bir dil kullanması göçmenlik psikolojisinin tipik özelliklerinden biridir. Görüşmeci 8 ve 9, Türkiyeli göçmenler arasında siyahlara ilişkin bulunan önyargıların devam ettiğini belirtmektedir.

Kürt milleti olarak biz senelerdir ırkçılık, discrimination (ayrımcılık) türü şeylerle karşılaştık ve bugün mesela bir çocuk eve bir siyah arkadaşını götürdüğü zaman hemen sorun oluyor. O siyahtır, neden konuşuyorsun. Ama sen kalkıp da kendin gördüğün o muameleyi sen başkasına nasıl yapıyorsun? Ben o zihniyeti anlamıyorum. İnsanlar siyah dediğinde, her zaman polisle sorunu vardır ya da bununla alakalı önyargılıdır. Bu demek değildir ki senin eve getirdiğin arkadaşın kötü bir insan. Ama toplum öyle gördüğü için herkes ona yöneliyor. **(Görüşmeci 9, 30 yaşında, kadın)**

Ezildiğini hisseden ezeceği başka bir grup bulduğunda kendini şahlanmış hissediyor. Sınıf çatışmasından çok güç çatışması desek daha iyi olur belki. Bence işin içinde ırkçılık da var. İlk geldiğim yıllarda dikkatimi çekiyordu. Otobüste otururken Türkçe konuşan birileri kimse Türkçe bilmiyormuş gibi yüksek sesle konuşuyor. Onların ırkçı yorumlarına şahit oluyorsun. Siyahlara karşı. (...) Siyahlara karşı veya Hintlilere karşı. **(Görüşmeci 8, 36 yaşında, kadın)**

İkinci kuşak, birinci kuşağa kıyasla emek piyasalarına dahil olma konusunda eğitim, dil beceresi ve mesleki vasıf bakımından daha iyi konumdadır. Buna rağmen genç kuşağın emek piyasalarında ayrımcı muameleye ve ayrımcılığa uğradıkları görülmektedir (Wrench, 2014). Bunda gençlerin ait oldukları toplumun dışında farklı toplumlara temas kurmalarının (eğitim, emek piyasası vs) önemli bir etkisi bulunmaktadır. İkinci kuşak etnik ekonomi içerisinde dil becerisiyle, eğitimiyle kolaylaştırıcı rol oynarken bu dünyanın dışına çıktığında ayrımcılıkla karşı karşıya kalmaktadır çünkü ayrımcılık çoğu zaman 'öteki' ile temas kurulan anda başlamaktadır.

Şöyle diyelim, üniversiteye yaklaşmış bir öğrenci büyük bir bölümü seçti bunun için okuldan yardım istiyor. Diyolar ki buna gerek yok, sen şurada çok iyisin diyor. Buraya kadar gitmene gerek yok. Çocuk geliyor evi konuşuyoruz. Ben bunu yapmak istiyorum diyor. (Oğlum sus işte devam et. Kızım işte şöyle yap. Zencilerle gezme, öğretmene karşı gelme. Çünkü niye dil yok. Dil olmayınca sistemi bilmiyor, çocuğun haklarını bilmiyor. Çocuğun okuldaki haklarını bilmiyor ki haklarını savunsun. Bu okadar çok ki. Çocuk arkasında ailesinin güvenini alamıyor. Çıkıp savunamıyor. Yani bu tür şeyler çok oluyor. **(Görüşmeci 14, 45 yaşında, kadın)**

Arada kalan ve bir buçukuncu kuşak olarak nitelendirilen, Türkiye'den göç ettiği sırada çocuk yaşta olanlar ise uyum sorununu en şiddetli şekilde hisseden göçmen gruplarını oluşturmaktadırlar.⁴ Sokak çetelerine katılım ve kumar alışkanlığı en yaygın olarak kayıp kuşak olarak adlandırılan bu göçmen grubunda görülmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında, ailelerinin göç ettikleri sırada ekonomik anlamda hayatta kalmak için uzun süreli ve yoğun çalışmaktan dolayı onlara vakit

⁴ Son yıllarda bu kuşağın yaşadığı sorunlara değinen akademik çalışmalar yapılmaktadır. Bu konuda Besim Can Zırh (ODTÜ) ve Ümit Çetin'in (Westminster University) doktora tezlerine bakılabilir.

ayıramamasının da etkisi bulunmaktadır. Dolayısıyla okul başarısı son derece düşük olan bu grubun sokak çetelerine, uyuşturucuya bulaşmasında kumar alışkanlığı edinmesinde etnik ekonomi dolaylı olsa da etkili olmuştur.

Okul başarısı çok kötü. Yüz kişiden beş kişi okumuş var ya da yok. Okumuş ama boşta geziyor ya da shop'ta çalışıyor. İnsanlar hep birbirine bakar, okumuş birisi olsaydı, ona bakardı takip ederdi. Kıbrıslılarda iyi okula gitmişler daha çok. Bizde daha az. Niye çocuklarla ilgilenememekten. (...) Bana göre buradaki toplum bitmiş vaziyette. Çünkü anlattım ya, kumar tam işlemiş. Aileler yüzde seksen ayrılmış. (...) Gençler uyuşturucu kullanıyor. **(Görüşmeci 1, 44 yaşında, erkek)**

Sonuç:

Türkiyeli topluluğa ait etnik ekonomiyi ortaya çıkaran şartları sıraladıktan sonra etnik ekonominin temel özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Etnik ekonomiyi oluşturan ticari işletmeler daha çok aile bazlı küçük işletmelerdir. Dolayısıyla buradaki emek gücünün bir kısmı başta aile içinden karşılanmaktadır.
2. Etnik ekonominin geri kalan emek ihtiyacı büyük oranda topluluk içinden ve son gelen göçmen grubu veya kayıt dışı çalışan topluluk içinden karşılanmaktadır.
3. İnfomal ilişkiler etnik ekonominin gelişmesinin temel dinamiğini oluşturmaktadır. Örneğin ticari işletme sahipleri bankadan kredi almak yerine sermaye ihtiyaçlarını topluluk içinden karşılama yoluna gitmektedirler.
4. Etnik, mezhepsel faktörler ve hemşehri ilişkileri ve bunların oluşturduğu sosyal dayanışma ağları etnik ekonominin gelişmesinde önemli rol oynamaktadır.
5. İkinci kuşak, dil yeterlilikleri ve eğitilmiş olmaları nedeniyle etnik ekonominin genişleyip dışa açılmasında ve bürokratik ve hukuki işlerin çözülmesinde katkı sağlamaktadır.
6. Diğer topluluklarla ve ev sahibi toplulukla en fazla ilişki kurduğu için ayrımcılıkla en çok karşı karşıya kalan grubu da ikinci kuşak göçmenler oluşturmaktadır.
7. İş hacmini büyütürken sınıf atlayan girişimciler etnik ekonomi dışında da ticari faaliyetlerde bulunmakta ve genellikle Türkiyeli topluluğun yaşadığı yerlerin dışındaki sosyal çevrelerde yaşamaktadırlar.

8. Göçmenlerin kendi işlerini yapmaya yönelmelerinin bir diğer sebebi de düşük ücretle çalışmak istememeleri ve ayrımcılıktan kaçma istekleridir.
9. Tekstil sektörünün bitmesinin ardından geleneksel aile yapısı içerisindeki annelik rolüne geri dönen kadınlar etnik ekonomi içerisindeki görünmez emek gücünü oluşturmaktadırlar.
10. Etnik ekonomi içerisinde çalışan bazı göçmenlerin topluluk dışında uğradıkları ayrımcılığı kanıksadıkları yeni gelen göçmenler için ayrımcı dil kullandıkları görülmektedir.

Kaynakça:

- Alexander, C., Edwards, R., Temple, B., (2007), "Contesting Cultural Communities: Language, Ethnicity and Citizenship in Britain", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 33:5, Pp.783-800.
- Bilecen Tuncay, Araz, M. (2015), "Londra'da Yaşayan Türkiyeli Göçmenlerin Etnik ve Mezhepsel Aidiyetlerinin Siyasal Tutum ve Davranışlarına Etkisi", *Göç Dergisi* 2: 2, Pp.189-207.
- Bilecen, Tuncay, (2015), "Zorunluluk mu?" "Gönüllü mü?" Türkiye'den Britanya'ya Yeni Göç Dalgası: Ankara Anlaşması", *Turkish Migration Conference 2015 Selected Proceedings, Turkish Migration Conference 2015*, pp.394-420.
- Dedeoğlu, S. (2014), *Migrants, Work and Social Entegration, Women's Labour in Turkish Ethnic Economy*, Palgrave Macmillan.
- Demir, İpek. (2012), "Battling with Memleket in London: The Kurdish Diaspora's Engagement with Turkey", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 38:5, pp.815-831.
- Demireva, Neli, (2011), "New Migrants in the UK: Employment Patterns and Occupational Attainment", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol. 37, No. 4, April 2011, pp. 637-655.
- Enneli, Pınar; Tariq Modood and Harriet Brandley. (2005), *Young turks and Kurds, A Set of 'invisible' disadvantaged groups*, Joseph Rowntree Foundation.
- Ersanilli, Evelyn; Koopmans, Ruud (2011), *Do Immigrant Integration Policies Matter? A Three-Country Comparison among Turkish Immigrants, West European Politics*, 34:2, pp208-234.
- Holgate, Jane; Janroj Keles, Anna Pollert and Leena Kumarappen. (2012), "Workplace Problems Among Kurdish Workers in London: Experiences of an

'Invisible' Community and the Role of Community Organisations as Support Networks", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 38:4, pp.595-612.

Hugo, Graeme, (2014), "Migrants in society: diversity and cohesion ", *Migration and Diversity*, The International Library of Studies on Migration, An Elgar Research Collection, pp.243-294.

Independent, (2015), "London bus rant video: Father with pram filmed in racist assault on elderly Turkish man", 19 Ekim 2015, erişim tarihi: 1 Ocak 2016, erişim adresi: <http://www.independent.co.uk/news/uk/crime/islamophobic-london-bus-rant-tottenham-zimmer-frame-father-with-pram-caught-on-video-assaulting-a6699756.html>

J. Aspinall (2014), "The Future of Ethnicity Classifications", *Migration and Diversity*, The International Library of Studies on Migration, An Elgar Research Collection pp. 221-239

Jacobs, Dirk; Karen Phalet. (2007), "Political Participation and Associational Life of Turkish Residents in the Capital of Europe", *Turkish Studies*, 7:1, pp.145-161.

Jensen, Lene Arnett, (2008) "Immigrants' Cultural Identities as Sources of Civic Engagement", *Applied Development Science*, 12 (2), pp.74-83.

Karaosmanoğlu, Defne (2013), *Globalised Cuisine, Non-National Identities and the Individual: Staging Turkishness in Turkish-Speaking Restaurants in London*, *Journal of Intercultural Studies*, Vol.34, No.4, s.371-386.

King, Russell; Mark Thomson, Nicola Mai, Yilmaz Keles. (2008), 'Turks' in the UK: Problems of Definition and the Partial Relevacne of Policy, *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, 6:3, pp.423-434.

Küçükcan, Talip. (2006), "The Making of Turkish Muslim Diaspora in Britain", *Journal of Muslim Minority Affairs*, 24:2, pp.243-258.

- Londen, Marieke van,; Karen Phalet; Louk Hagendorn. (2007), "Civic Engagement and Voter Participation among Turkish and Moroccan Minorities in Rotterdam", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 33:8, pp.1201-1226.
- Putnam, Robert D., (2014), "E Pluribus Unum: Diversity and Community in the Twenty-first Century", The 2006 Johan Skytte Prize Lecture, *Migration and Diversity, The International Library of Studies on Migration, An Elgar Research Collection*, pp. 484-520
- S. Zeyneloğlu, İ. Sirkeci, (2015), "Türkiye'de Almanlar ve Almançılar", *Göç ve Uyum, Turkish Migration Series, Transnational Press London*, Pp.143-164.
- Sirkeci, İ, Açık, N, (2015), "İngiltere'de Göçmenlerin Ekonomik Uyumu ve İşgücü Piyasasında Azınlıklar", *Göç ve Uyum, Turkish Migration Series, Transnational Press London*, Pp.143-164.
- Şeker, B.D, (2015), "Göç ve Uyum Süreci: Sosyal Psikolojik Bir Deđerlendirme", *Göç ve Uyum, Turkish Migration Series, Transnational Press London*, Pp.11-26.
- Tanyas, P., (2012) "Making sense of migration: young Turks' experiences in the UK", *Journal of Youth Studies*, Vol.15, No.6, Pp.693-710.
- Türker D, Ayselin Yıldız, (2015), "Göçmenlerde Sosyo Psikolojik Entegrasyon Analizi", *Göç ve Uyum, Turkish Migration Series, Transnational Press London*, pp.27-36.
- Wets, Johan, (2006), "The Turkish Community in Austria and belgium: The Challenge of Integration", *Turkish Studies*, Vol.7, No.1, pp85-100.
- Wrench, John, (2014), "Managing diversity, fighting racism or combating discrimination? A critical exploration", *Migration and Diversity, The International Library of Studies on Migration, An Elgar Research Collection*, pp.431-441